

МНОГООБРАЗИЕТО НА КИРИЛИЦАТА В ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ КАТО ЧУЖД

Доц. д-р Антония Радкова

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Лисабонски университет*

Резюме. Фокусът на изследването са въпросите на преподаването и усвояването на кирилицата при обучението по български език като чужд. В първата част на текста се прави контрастивен анализ на кирилицата и латиницата. Във втората и третата част на статията се изследват съответно четенето и писането на кирилица (ръкописно, печатно и на клавиатура).

Ключови думи: български език като чужд; българска азбука; кирилица

Да изучаваш чужд език, никога не е лесно начинание, но да учиш чужд език, използващ друга графична система, изглежда поне в началото като изключително трудно начинание. От българска гледна точка, това не звучи точно така, защото глобализацията, базираща се предимно на английски език и съответно латиницата, въведе в нашата действителност много информация на латиница. Латиницата е част от лингвистичния ландшафт на българина и в този смисъл дистанцията от кирилицата към латиницата е по-кратка, отколкото дистанцията от латиницата към кирилицата. Достатъчно е да се разходиш из улиците на който и да е голям или малък град в България, да влезеш на който и да е български сайт или да включиш телевизия и в рамките на няколко минути ще срещнеш не една, не две, а поне няколко думи на латиница.

Обратно, за хора, чийто роден език е с азбука, базирана на латиницата, срещите с кирилица извън часовете по български език са сравнително редки с изключение на случаите, в които езикът се изучава в България. Става дума не само за трудностите в овладяването на изписването и произнасянето на букви и съответстващите им звукове, но и за психологическата бариера, която се изправя пред начинаещите. Първоначалната среща с българската кирилица за чуждестранните студенти изглежда като процес на дешифриране, който се състои в намирането на съответствието между фонема и графема. За щастие, този процес на дешифриране при четене или шифриране при писане е само на началния етап. Разликите между кирилицата и латиницата, които първо-

начално изглеждат страшни и големи, биват преодолявани, за което обаче са необходими конкретни действия

1. Цел и изследователски въпроси

Основна цел на настоящия текст е да се установи какви са основните характеристики на българската графична система от гледна точка на изучаването, какви основни трудности срещат студентите, и да се предложат възможни подходи за справянето с тях.

Изследователските въпроси, които си поставяме, са:

- кои са основните проблеми при рецепция (четене) и продуциране (писане) на кирилица от страна на носители на език, използващ латиница;
- причините за тези проблеми и грешките, допускани като резултат от тях.

2. Основни използвани термини

Кирилица, българска азбука

Кирилица използват и други азбуки освен българската, но в настоящото изследване ще говорим само за българската кирилица. Термините *българска азбука* и *кирилица* ще бъдат използвани в този текст като синонимични, тъй като в него става дума само за съвременния български вариант на кириллицата.

Буква, графема, алограф, шрифт

Алографи тук наричаме четирите възможни варианта на изписване на една и съща графема: малка и главна, печатна и ръкописна. Понятието алограф съдържа известна степен на инвариативност: изписването на малко А с различни почерци е един алограф. Вариантите на представянето на графемите в печатен текст са шрифтове.

Латиница

В този текст латиница ще наричаме прототипичната латиница, тоест графичните знаци от класическата латинска азбука, или латиница, която не е съвпада с никоя съвременна азбука. За разлика от това по отношение на кириллицата имаме предвид само българската кирилица (българската азбука).

3. Сравнение на кириллицата и латиницата

Преди да преминем към същността на изследователския проблем ще направим кратка съпоставка на латиницата и кириллицата от гледна точка на усвояването на последната при изучаване на български като чужд. Това оглеждане на българската азбука от гледна точка латиницата от позицията на хората, които вече имат създадени навици и за писане и четене на латиница, е наложително, защото е основата, на която стъпват изучаващите български език: всяко изучаване е надграждане на вече съществуващите знания и предполага опора върху тях.

Сравнението между двете азбуки показва, че има както съвпадения и частични съвпадения, така и пълни различия. То позволява да се обособят три основни и няколко вторични групи в зависимост от съотношението между графемите и съответстващите им фонемите в двете азбуки.

3.1. Първата основна група включва кирилските графемите, чието изписване и произношение напълно или почти съвпада със съответните латински. Тази група е най-лесна за изучаващите български език. Тя включва буквите А, Е, О от буквите, на които съответстват гласни звукове, и З, К, М и Т, на които съответстват съгласни (буквата З е включена в тази група с известна условност, тъй като в латиницата печатно ѝ съответства друга форма (Z), но ръкописното изписване на буквите е подобно). Тази група включва около една четвърт от всички български букви.

3.2. Втората група са кирилските букви, които нямат графично съответствие в латиницата. Това са Ъ, Ю, Я, Б, Г, Д, Ж, Л, Ф, Ц, Ч, Ш, Щ. Те представляват проблем на началния етап на обучението, но относително лесно и бързо се усвояват и създават проблеми единствено за бързината на писане на ръка, но не и при четене.

3.3. Третата група, която е най-трудна за изучаващите български език, са графемите, които имат същото или много сходно изписване в латиницата, но им съответства съвсем различен звук. Примери за това са кирилските И, У, В, Н, Р, С Х и латинските U, Y, B, H, P, C, X.

Освен тези три групи, които практически обхващат цялата азбука (с изключение на буквите Ъ и Й, за които ще стане дума по-долу), практиката на преподаването на български като чужд и съпоставянето на двете азбуки позволяват да се обособят още няколко по-малки групи.

3.4. От гледна точка на изучаването на български език и неговата азбука определен проблем представляват също буквите, които съдържат повече щрихове и съответно се изписват с повече движения на ръката. Такива трудни за писане букви са Ю, Я, Ж, Щ, Ц, Ф. Като средно трудни могат да се охарактеризират Ъ, Д, Ч. Наблюденията ни от усвояването на изписването им показват, че дори възрастни хора (студенти), които добре контролират фината моторика на ръцете си, срещат трудности при първоначалното усвояване на тези букви.

3.5. В кирилицата има графемите, на които съответстват двуфонемни съчетания (Я, Ю, Щ), и букви, на които в азбуките, базирани на латиницата, често съответства двубуквено съчетание. Например българската буква Ш с произношение в английския се изписва като sh, в немския като sch, във френския като ch и т.н.

3.6. Графичният анализ на буквите показва някои интересни особености на кирилицата както в съпоставка с латиницата, така и в рамките на вътрешно-азбучната картина. В кирилицата и в латиницата има поне една двойка „огледални“ букви: кирилската Я и латинската R. Споменаването на тази графична

особеност би била излишна в лингвистично изследване, ако според нашите наблюдения от практиката на преподаването на български най-лесният начин за усвояване на изписването на Я е като „огледално R“, а не чрез обяснение и показване на „малко кръгче горе, вертикална черта, и къса диагонална черта от центъра надолу и наляво“. Друга подобна „огледална“ двойка са латинското s и кирилското ръкописно малко z.

Различните езици имат различна степен на регулярност на съответствия-та звук – буква. Колкото по-опростени са тези съответствия, толкова по-прозрачен правопис има езикът и толкова „по-повърхнинен“ е правописът му. За българския език е характерен така нареченият „повърхнинен“ правопис (shallow orthography) (Ellis 2004, 438), в който има почти еднозначно съотношение между звукове и букви. Като езици с дълбок правопис се определят например английският и френският, т.е. езици с т.нар. традиционен правопис. Прецизно погледнато, от фонетична гледна точка на повечето български букви съответстват два звука, а на някои дори и повече, като например буквата Я с четири звукови стойности йа, йъ, а, ъ, но тези звукови стойности са близки фонетично помежду си. За сравнение, има езици, в които на една буква може да бъде произнесена с напълно различни звукове: например на буквата X в португалския език съответстват също четири, но различаващи се помежду си звукове: ш, кс, з, с.

Би могло да се предположи, че повърхнинният характер на българския правопис по-скоро би подпомогнал и улеснил изучаването му. Но нашите наблюдения показват, че студенти, свикнали с друг тип правопис, при който има няма регулярни съответствия звук – буква, имат очаквания, че не се пише така, както се чува, и обратното, не се чете това, което е написано. Владееенето на английския като чужд, език с дълбочинен правопис, също води до подсъзнателни очаквания за разминаване на произношение и правопис в новия чужд език (българския).

4. Интерференция при усвояването на кирилицата

Предложеният по-горе контрастивен анализ на двете азбуки позволява да бъдат открити основните полета на интерференция при изучаването на българската графика.

4.1. Позитивен междуезиков трансфер се осъществява при група 3.1.

4.2. Негативен трансфер наблюдаваме при група 3.3. Резултат на междуезиковата интерференция може да бъде:

– често срещаното на началния етап грешно изписване на българска дума в съответствие с правилата на писмената система на родния език (*волен* вместо *болен*);

– грешно произнасяне или фонологична интерференция под влияние на азбуката на родния език: името *Вера* да се произнесе като *Бера*.

4.3. Възможни са и грешки въз основа на вътрешноезикова интерференция. Тя се проявява в смесването на различни български букви: П може да бъде възприето като Л или обратното, тъй като графичното представяне на тези две букви в някои печатни български шрифтове е много подобно.

Друг тип вътрешноезикова интерференция е смесването при произнасяне на буквите като Ч и Щ или Ш и Щ: *че* се чете като *ще*, *къща* като *къша* и др. Това е резултат на сходството в произношението на тези двойки букви и отсъствие на аналогични букви в повечето латински азбуки (славянските езици с диакритики за обозначаване на шушкавите съгласни са изключение).

5. Кирилицата в обучението по четене

Бързото и правилното разпознаване на буквите е важен етап обучението по четене както по чужд, така и по роден език. Ако идентификацията на буквите е проблем и протича бавно, четенето протича трудно и с проблеми при извличането на значението и смисъла на текста.

На психологията на четенето са посветени много изследвания. Най-интересно за изследователи е как в съзнанието на читателя се формира значението, смисълът на прочетеното. Водят се спорове дали основна единица на рецепцията при четене е думата, или по-малки (сричка, морфема, буква) единици, или пък по-големи (словосъчетание, група думи) единства. Малко внимание се обръща на важноста на идентификацията на буквите и няма единство в гледните точки с какво се идентифицират буквите: с фонемите или с абстрактен символ.

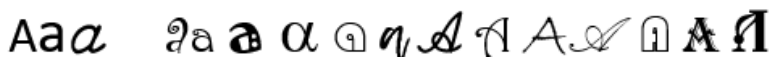
В изследванията, посветени на четенето и обучението по четене, в повечето случаи става дума за четене на текста като абстрактно понятие. Рядко се говори за физическата форма на текста или ако става дума за това, се правят разлики между текст на хартия и онлайн текст. Формата и материалното „тяло“ на текста, обаче могат да бъдат разглеждани и под друг ъгъл – конкретната геометрична форма на дизайна на буквите, съставляващи текста.

Ние всекидневно се срещаме и четем различни текстове в различни форми: книги, официални документи, ръчно написани бележки, интернет страници, обяви, реклами, някои от които понякога съдържащи странни и екзотични шрифтове. Един опитен български читател няма проблеми да дешифрира формата на буквите, съставляваща тези текстове, въпреки че е възможно някои от формите на буквите да вижда за първи път през живота си. В съзнанието ни на компетентни читатели на кирилица съществува абстрактен вариант на всяка буква от азбуката и затова ние можем да направим обосновани предположения и правилно да идентифицираме всяка буква дори когато се сблъскаме с нейно необичайно представяне. На това наше човешко умение се базира и добре познатата ни техника за разграничаване на човек от компютър (САРТСНА): разпознаване на букви независимо от силния визуален „шум“, изразяващ се в размиване или разкривяване на буквите, зачертаването

им и др. В нашето съзнание ние имаме ментална репрезентация за стандартната канонична геометрична форма на всяка една от буквите.

5.1. Многообразието на буквата А

Всяка графема има своите алографи – например буквата А има алографите А и а. Освен алографите буквата А може да бъде ръкописна и печатна и има и репрезентации в различните шрифтове. Тя може да бъде представена от две дълги и срещашци се над реда диагонални линии и къса пресичаща ги в средата, но може да има и съвсем друг облик.

Фигура 1

Както се вижда на фиг. 1, образът на буквата А може да бъде с кръгове, с линии, с голям кръг, с малък кръг и т.н. Въпреки различните геометрични фигури, които виждаме, всеки грамотен човек с лекота ще разпознае в тях символът на буквата А.

Зад всички тези форми на буквата А стои абстрактното понятие за А или метафонт (Hofstadter 1982; Knuth 1982). Зад всяко А стои цялостна и крайна абстракция, на която съответстват в реалността различни конкретни форми и стойности (Hofstadter 1982, 309).

5.2. Многообразието на кирилицата

Даваме примера с буквата А като първа и прототипична буква, но ако преминем към практиката, разпознаването на тази кирилска буква не създава проблеми за чужденците, тъй като всички нейни репрезентации са сходни с формите на А в латиницата. Единствено изключение може би е стилизираната като наподобяваща старобългарски шрифт А, последна на фиг. 1.

Не така обаче стоят нещата с буквите от групи 3.2 и 3.3, особено при последната от двете. Дори най-елементарната версия на български текст в курсив съдържа различни и необичайни за студентите форми на буквите и вследствие на това може да бъде достатъчно трудна за тях. Ето някои проблематични букви в курсив в Times New Roman, най-трудна от които е т с курсив, напълно съвпадащ с латинското т: г – *г*, д – *д*, и – *и*, й – *й*, п – *п*, т – *т*, ш – *ш*, щ – *щ*.

Като се имат предвид всички тези особености на изписване на кирилските букви, задачата пред чужденеца, учещ се да чете на български, става доста сложна: трябва да се научат не 30 букви, част от които съвпадат с латиницата, а много повече.

Фигура 2

На фиг. 2 е даден пример с несерифно, серифно и ръкописно изписване на буквата Г. Дори ако пренебрегнем сравнително малките разлики между първите 4 форми, имаме поне 3 съвършено различни като геометрични форми обозначения на Г (четвъртата, петата и шестата фигура). Изучаващият български език чужденец трябва да усвои не една буква, а поне 3 форми, съответстващи на една буква.

Не всички кирилски букви имат по повече от една геометрична форма, но пък има и такива с повече от 4, например буквата Д (фиг. 3).

Д д Д Д D D

Фигура 3

Усвояването на различните форми на буквите става още по-важно напоследък с масовото навлизане на онлайн обучението и използването на автентични материали. Запознаването с автентични български текстове, каквито може да предложи българският интернет, неизбежно сблъсква студентите с многообразието на дизайна на кирилските шрифтове и налага усвояването поне на най-типичните форми за представяне на българските букви. Многообразието на изображенията на буквите поставя въпроси за процеса на обучението по български език: дали всички варианти на една буква трябва да се въвеждат още в началото (главни, малки ръкописни, курсивни, серифни и т.н.), или обучението трябва да започне с прототипичната форма на буквата – печатна, главна.

Следващият въпрос, на който трябва да отговори преподавателят по български като чужд, е кога тогава трябва да се въведат ръкописните и курсивните букви. В повечето учебници печатните и ръкописните букви цялата азбука са дадени на първата им страница. Но също така в повечето от тях срещата с ръкописните букви приключва на тази първа страница и след това в рамките на учебника ръкописни текстове не се използват. В зависимост от вижданията на издателството и авторите учебникът може да не използва или да използва курсив.

Анализът на учебните помагала по български език като чужд показва, че повечето от тях не използват ръкописни текстове. Дори в случаите, когато текстът е класическо лично писмо или картичка, изпратена по пощата, издателите използват курсив, отдалечено наподобяващ ръкописни букви. Липсата на ръкописни текстове вероятно изразява позицията на авторите на учебниците, че няма причина чужденците да изучават ръкописните букви и съответно няма нужда да развиват уменията за четене на ръкописни текстове. За повечето обучаеми и контексти на обучение това наистина е така, тъй като в ситуацията, в които те ползват българския език, е малко вероятно да се сблъскат с

текстове, написани на ръка. Развитието на умения за разбиране на ръкописни текстове не само не е първостепенна, но дори не е и второстепенна задача.

6. Кирилицата в обучението по писане

Преподавателите по български език са оставени по своя преценка да въведат на началния етап само печатните букви или и печатните, и ръкописните; да учат студентите да пишат, използвайки само ръкописни букви, само печатни букви или смесица от двете. Това какво решение ще вземе преподавателят, зависи най-вече от аудиторията: дали това са носители на език, използваш кирилица; дали това са хора с развити умения за четене и писане на родния си език, каквато е студентската аудитория, или са деца в ученическа възраст, които са в процес на усвояване на друга писмена система; дали българският език се изучава като чужд в България, където изучаващите го всекидневно са заобиколени от кирилица в цялото ѝ многообразие, или обучението протича в чужбина без контакт с кирилица извън часовете по български език.

И докато умението за разбиране на ръкописен текст не е ключово за всички аудитории, обучението по писане на кирилица е базисно за изучаването на български език като чужд. Възможностите за осъществяването на това са следните: писане на ръка с печатни или ръкописни букви; писане на клавиатура; транслитерация, както и някои междинни начини.

6.1. Писане на ръка

Всяка буква от българската азбука има малък и главен алограф, печатна и ръкописна форма. Както е показано на фиг. 1, 2 и 3, често различията между печатния и ръкописния вариант са достатъчно големи. Коя точно форма на изписването на буквата преподавателят да предложи на обучаемите: само един начин на изписване и кой точно или и двата? Ако и двата, то в каква последователност: първо печатните, после ръкописните, или обратното, или едновременно?

В българската образователна традиция предимство имат ръкописните букви – те са обект на обучението по писане в първи клас. За българските ученици е ясно: печатните букви са за четене, ръкописните букви са за писане. В други страни, като Канада и някои щати на САЩ, обучението по писане минава през печатен период и ръкописните букви се въвеждат по-късно, в някои държави като например Мексико се изучават само печатните букви (Morin 2012, 113). В нашумялата в последни години образователна система на Финландия обучението на децата започва с печатни букви и на учителите е дадена свободата да въвеждат или да не въвеждат ръкописните букви (Morales-Rando 2021).

Сегашният модел за изписване на ръкописните букви в българското образование е възприет през 1973 година (Здравкова 1991, 39). За него са характерни известни елементи на украса, като например малки вълнички в началото на буквата или лулички в края ѝ (например главно Н, Ф, Ю и др.); лулички и

ченгелчета в началото на буквата (малко н, малко и голямо Ш/ш). Това украсяване на условно наречения български държавен стандарт в изписването на буквите, изучаван в началните класове, води до усложняването на изписването им и не е препоръчително при изучаването на български език като чужд. Опростяването или разнообразяването на ръкописните букви би облекчило не само и не толкова чужденците, които изучават български като чужд, а най-вече българските първокласници и техните учители и родители.

При избор и предлагане на варианти на изписване на отделните букви могат да се използват следните критерии.

1. Най-важният критерий е приликата на ръкописната буква с печатната. Такива лесни за усвояване букви при изучаването на български като чужд са С, З, У, К, Н и др. За тези букви няма значение дали ще бъде избран ръкописният, или печатният вариант.

2. Вторият важен момент при обучението на писане е наличието на интерференция и негативен трансфер с определена буква от латиницата. Например малкото ръкописно д съвпада с латинското ръкописно малко g и това определено създава проблеми не само при четене и при писане, но и чисто психологически е трудно да „пренастроиш“ навиците си и да ги направиш бискриптуални и билингвални. В тези случаи е по-добре да се избере различната форма, когато това е възможно, т.е. буквата Д да се изписва с опростен печатен вариант или с последния вариант, показан на фиг. 3.

3. Следващият важен критерий е сложността в изписването на буквата. Всяка буква представлява геометрична фигура, която се образува от определени линии: понякога две или три хоризонтални или вертикални, като Г или П, понякога хоризонтални, вертикални и диагонални, като К, понякога буквите включват кръгове, полукръгове и други форми, като О, В, Я. Колкото повече и по-трудни движения на ръката изиска написването на буквата, толкова тя е по-трудна. Такива трудни за писане букви са Ю, Я, Ж, Щ, Ц, Ф.

За човек, започващ да изучава български език, няма лесен начин да се напише буквата Ж нито като печатна, а още по-малко като ръкописна, която се пише с пет движения на ръката. Възможностите са да се предложат варианти на печатното Ж, които много българи използват (официалната ръкописна версия на Ж се пише вероятно само в началния етап на българското училище).

Фигура 4

6.2. Писане на клавиатура

Една от задачите пред преподавателя е да запознае изучаващите български като чужд с възможностите за писане на кирилица на компютър, таблет,

смартфон. Това изисква от него определени компютърни познания за това как се инсталират клавиатури, какви са опциите за различните операционни системи и др. От гледна точка на описаните по-горе проблеми в писането на ръка, писането (печатането) на клавиатура изглежда по-лесно. Но нашите пръсти имат прекрасна кинетична и моторна памет и е много трудно да я „изтрием“ или „пренастроим“ и да свикнем, че на мястото на Q имаме Я. Затова е важно да бъдат предложени варианти за писане на кирилица, най-близки до навичките на студентите, които изискват най-малко пренастройване на кинетичната памет на пръстите при писане на клавиатура. По-долу ще предложим някои варианти за работа с клавиатури на кирилица.

6.2.1. Физическа клавиатура

Съществуват три популярни разположения на буквите на клавиатурата при писане на български език: БДС, традиционна фонетична и условно наречената „нова“ фонетична. Предлагането на клавиатурното разположение на БДС не е подходящо за хора, свикнали с клавиатура на латиница.

При фонетичната кирилица кирилските букви са разположени на клавиши, на които в латинската клавиатура (QWERTY) са подобно звучащи букви: българското Б е на мястото на латинското В. За чужденците това е удобен начин за писане на повече от половината букви от клавиатурата; защото трябва да се усвои позицията само на буквите, които нямат фонетично-графемно съответствие.

Съществуват два варианта на фонетичната подредба: традиционна и условно наречена нова, въведена през 2006 г. Разликите между двете са малко, например на клавиш X в латиницата съответства Ъ в традиционната фонетична подредба и Ж в новата, на Q – Я и Ч и т.н. Основната причина да бъде предпочетена новата фонетична подредба, е българската буква В, която в традиционната подредба се изписва с бутона W, а в новата – с V. Това е не само фонетично по-логично, но и фактът, че в много езици, като романските и скандинавските, буквата W дори и да присъства в азбуките им, не се употребява често.

Някои операционни системи предлагат само една от двете фонетични подредби, това се отнася и за софтуера на някои физически клавиатури. Съществуват удобни и безплатни възможности да се намери и добави която и да е от българските клавиатурни подредби, например APK (пакет за приложение на „Андроид“) за Android Bulgarian Transliteration Keyboard или др.

6.2.2. Виртуална клавиатура

Виртуалната клавиатура е подобна на физическата, но е на екрана на компютъра или таблета. Разликата между двете е, че при виртуалната кирилските букви са изписани, докато при външната клавиатура пишещият трябва да помни разположението на несъвпадащите с латиницата кирилски букви (освен ако не си залепи листчета). Освен изскачащите (pop-up) клавиатури има

и сайтове, които ги предлагат, като например Input Tools на Google. Съществуват и направени специално за българския език, като например <https://2cur.com/>, https://metodii.com/bg_Prevedi.html и др. Писането на виртуална клавиатура е значително по-бавно, но по наши наблюдения има студенти, които използват и предпочитат този метод на писане поради удобството да виждат буквите, които пишат.

6.2.3. Транслитерация

Съществуват приложения и сайтове, които предлагат автоматична транслитерация: превръщане на поредица от символи на латиница в съответните подобно звучащи кирилски букви. Споменаваме този начин само за да бъдем изчерпателни, въпреки че транслитерацията води до чести грешки и е сравнително бавен начин за писане.

7. Заключение

Предложеният анализ на кирилицата, от гледна точка на изучаването на български като чужд, ни позволява не само да открием особеностите ѝ и проблемите в обучението по четене и писане, но и да обърнем внимание на многообразието и различните аспекти на формалното битуване на родната ни азбука. В настоящото изследване основните трудности при рецепция (четене) и продуциране (писане) на кирилица от страна на носители на език, използващ латиница, бяха анализирани и бяха предложени варианти за целенасочена работа с българската графика. В тези речевни дейности многообразието на формите на българските букви са неразделна част от реалността на използването на българския език и следователно и на обекта на изучаването на българския език.

ЛИТЕРАТУРА

- Здравкова, С., 1991. *Система на обучението по писане и краснопис.* София: Просвета.
- Ellis, N.C., Natsume, M., Stavropoulou, K., Hoxhallari, L., Van Daal, V.H., Polyzoe, N., TSIPA, M.L. and Petalas, M., 2004. The effects of orthographic depth on learning to read alphabetic, syllabic, and logographic scripts. *Reading research quarterly*, **39**(4), pp.438 – 468.
- Hofstadter, D., 1982. Metafont, metamathematics, and metaphysics. *Visible Language*, **14**(4), pp.309 – 338.
- Knuth, D.E., 1982. The concept of a meta-font. *Visible language*, **16**(1), 3 – 27.
- Morales-Rando, C., Pérez-Jorge, D., Strbová, L. and Ariño-Mateo, E., 2021. Manuscript vs cursive writing. Learning to write in primary education. *Education* 93 – 13), 1 – 13.

Morin, M.F., Lavoie, N. and Montésinos-Gelet, I., 2012. The effects of manuscript, cursive, or manuscript/cursive styles on writing development in Grade 2. *Language and literacy*, **14**(1), 110 – 124.

REFERENCES

- Ellis, N.C., Natsume, M., Stavropoulou, K., Hoxhallari, L., Van Daal, V.H., Polyzoe, N., TSIPA, M.L. and Petalas, M., 2004. The effects of orthographic depth on learning to read alphabetic, syllabic, and logographic scripts. *Reading research quarterly*, **39**(4), 438 – 468.
- Hofstadter, D., 1982. Metafont, metamathematics, and metaphysics. *Visible Language*, **14**(4), 309 – 338.
- Knuth, D.E., 1982. The concept of a meta-font. *Visible language*, **16**(1), 3 – 27.
- Morales-Rando, C., Pérez-Jorge, D., Strbová, L. and Ariño-Mateo, E., 2021. Manuscript vs cursive writing. Learning to write in primary education. *Education* (3-13), 1 – 13.
- Morin, M.F., Lavoie, N. and Montésinos-Gelet, I., 2012. The effects of manuscript, cursive, or manuscript/cursive styles on writing development in Grade 2. *Language and literacy*, **14**(1), 110 – 124.
- Zdravkova, S., 1991. *Sistema na obuchenieto po pisane i krasnopis*. Sofia: Prosveta

VARIETY OF THE CIRYLLIC ALPHABET IN TEACHING BULGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract. The focus of this article are the issues of teaching and acquiring Cyrillic alphabet. In the first part of the text a contrastive analysis of the Cyrillic and Latin alphabet is made. The second and third part are dealing respectively with reading and writing (manuscript and cursive handwriting and keyboarding).

Keywords: Bulgarian as a foreign language; Bulgarian alphabet; Cyrillic alphabet

✉ **Dr. Antonia Radkova, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID AAY-9249-2020

Faculdade de Letras

Universidade de Lisboa

Lisbon, Portugal

Faculty of Slavic Philologies

University of Sofia

Sofia, Bulgaria

E-mail: antoniar@edu.ulisboa.pt